

рика ҳам шешенлик) сулуў, көркем ҳам шебер сөйлеў мәдениетине ийе болуўы болып есапланады.

Ал тәрбиялаў шеберлиги – оқытыў хәм тәрбия процесиниң байланыслылығы, раўажланған кәмил инсанды тәрбиялаўға, оның ўатанды сүйиўшилиқ сезимин раўажландырыўға, ўатан алдындағы ўазыйпасын сезиўге, оқыўшылар ортасында тәрбиялық жумысларды шөлкемлестириўдиң әмелий көнликпелерине тийкарланады.

Оқыў тәрбия процесинде гуманитарлық сезимди белгилейтуғын жеке сыпатларға төмендегилер киреди: талапшанлық, ҳақыйқатлық, хадаллық, меҳрийбанлық. Оқыўшылардың билимин әдил баҳалаў хәм бақлаў.

Демек, бүгинги күнниң талабы бойынша 45 минутлық сабақ көркем - өнер шығармасы дәрежесине көтерилиў ушын сабаққа пукта таярлық, интерактив метод хәм усыллар, жаңа инновациялық технологиялар, көргизбелли материаллар, хабар коммуникация технологиялары – муғаллимниң ең зәрүрли жәрдемшиси болуўы тийис.

Сабақта инновациялық метод хәм усылларды қолланыў оқыўшыларды еркин пикирлеўге, өз ўстинде ислеўге, излениўге ўиретеди. Сабақ даўамында оқыўшы белсенди қатнасыўшы, ал оқытыўшы болса басқарыўшы ўазыйпасын атқарады. Бул арқалы оқытыўшы менен оқыўшы арасындағы бирге ислеў искерлиги пайда болып, оқыўшыда дәретиўшилиқ көнликпелерин қәлиплестиреди.

РЕЗЮМЕ

Мақолада янги ўқитиш методлари, усуллари ёрдамида ўқувчиларнинг фикрлаш қобилиятларини, ижодкорлик салоҳиятини ривожлантириш ҳозирги кун ўқитувчиси олдида турган катта вазифалардан бири эканлиги қайд қилинған. Шу мақсадда барча ҳудудларда «Маҳорат мактаблари» ташкил этилиб, унинг бош вазифаси-таълим-тарбия жараёнида педагогик ва ахборот технологияларидан фойдаланған ҳолда дарс ўтувчи педагоглар маҳоратини ошириш, шу билан бирга ёш ўқитувчилар тажрибаларини орттириш, ўзаро муҳокама қилиш, илғор тажрибаларни ўрганиш ва уларни ташвиқ қилиш асосий вазифа қилиб белгиланған.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящается одному из актуальных вопросов, стоящему перед преподавателями-развитию мышления и творческих способностей учащихся с помощью инновационных методов и приёмов. Авторы статьи говорят о необходимости организации «Школы мастерства», основной целью которой является совершенствование мастерства и знаний опытных преподавателей и молодых специалистов применяющих в учебно-воспитательном процессе педагогические и информационные технологии, обмен мнениями и обучению передовому опыту.

SUMMARY

The article is devoted to one of the actual issues for teachers to development of critical thinking and creative abilities of students with the help of innovative methods and techniques. The authors of the article speak about the necessity of organization «School of skill». The main aim of this school is the improvement of skill and knowledge of experienced teachers and young specialists by using the pedagogical and informational technologies in educational-upbringing process, exchange of opinions and teaching the innovative experience.

УМУМТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА БОШЛАНҒИШ СИНФ ЎҚУВЧИЛАРИНИНГ ПСИХОЛОГИК ХУСУСИЯТЛАРИ

З.Қурбамуратова - катта ўқитувчи
ҚРХТХҚТва УМОИ

Таянч сўзлар: мактабга психологик тайёргарлик, бола идрокнинг ўткирлиги, равшанлиги, софлиги, аниқлиги, ўзининг қизиқувчанлиги, дилкашлиги, хайрихоҳлиги, ишонувчанлиги, ҳаёлининг ёркинлиги, хотирасининг қучлилиги, тафаккурининг яққоллиги.

Ключевые слова: психологическая подготовка к школе, прозрачность определённости и интерес приёма, открытость, душевность в выражении собственного мнения, доброжелательность и вера, ясность мышления и мнения, сила памяти.

Key words: psychological preparation for school, transparency and certainty of receiving interest, openness and sincerity in expressing one's own opinion, kindness and faith, clarity of thought and opinion, power of memory.

Комилликка эришишнинг жисмоний, ахлоқий таркиблари, аввалам бор, бошланғич синф ўқувчилари томонидан эгалланади. Бошланғич синф ўқувчилари 6-10 ёшли болалардан иборат бўлиб, у мактаб таълимига боғчада тарбияланаётганида тайёрланади. Бунда у мактабда ўқувчиларга қўйилаётган ҳар хил талаблар билан танишади, фан асосларини ўрганиш учун биологик ва психологик жиҳатдан тайёр бўлади.

Таълимнинг турли босқичларида ўқувчиларни педагогик қуллаб-қувватлаш вазифалари турличадир. Масалан, бошланғич синфларда ўқувчиларнинг ўқув-билиш фаолиятига қиришишга тайёргарлик даражалари аниқланади. Бунинг учун ўқувчиларни қўллаб-қувватлаш орқали, уларнинг мактабга мослашиши таъминланади, ўқув фаолиятига бўлган қизиқишлари орттирилади, ўқув-билиш майллари ривожлантирилади, билим олиш истаклари ва қўникмалари қўллаб-қувватланади. Бунинг натижасида уларнинг ижодий лаёқатлари ривожланади [1:25].

Таълимга психологик тайёрлик деганда, боланинг объектив ва субъектив жиҳатдан мактаб талабига муносиблиги назарда тутилади. У мактаб таълимига аввал психологик жиҳатдан тайёрланади. Бинобарин, унинг психикаси билим олишга етарли даражада ривожланади. Шу ёшдаги бола идрокнинг ўткирлиги, равшанлиги, софлиги, аниқлиги, ўзининг қизиқувчанлиги, дилкашлиги, хайрихоҳлиги, ишонувчанлиги, ҳаёлининг ёркинлиги, хотирасининг қучлилиги, тафаккурининг яққоллиги билан бошқа ёшдаги болалардан ажралиб туради. Мактаб таълимига тайёрланаётган болада диққат нисбатан узоқ муддатли ва шартли барқарор бўлади. Бола диққатининг хусусиятлари, роли ва сюжетли ўйинларда, расм чизиш ва қуриш - яшаш машғулотида, лой ва пластилиндан ўйинчоқлар тайёрлашда, ўзгалар нутқини

идрок қилиш ва тушунишда, математик амалларни ечишда, ҳикоя тинглаш ва тузишда қўринади. Бола ўз диққатини муайян объектга йўналтириш, тўплаш, тақсимлаш бўйича маълум даражада қўникмага эга бўлиб, ўз диққатини бошқариш ва керакли пайтда тўплашга интилади. Унинг хотираси қизиқарли, ажойиб - ғаройиб, кишини таажжубга соладиган маълумот ва ҳодисаларни пухта эсда олиб қолиш, эсда сақлаш, эсга тушириш имкониятига эга бўлади. Шу давргача бевосита катталар раҳбарлигида у ёки бу ахборотларни ўзлаштириб келган бўлса, энди ўз хоҳиш - иродаси билан зарур маълумотлар тўплашга, ўз олдига аниқ мақсад ва вазифа қўйишга ҳаракат қилади. Боланинг ана шу фаоллиги хотирасининг муайян даражада ривожланганини билдиради. У шеър, ҳикоя ва эртақларни эсда қолдириш учун кўп такрорлаши, ёд олишнинг энг қулай йўл ва усулларида фойдаланиши таълим жараёнида унга жуда қўл келади. Биринчи синф ўқувчиси кўпинча яққол образли хотирага суяниб, билиш фаолиятини ташкил этса ҳам, бу иш хотиранинг бошқа турларини инкор қилмайди, аксинча, таълим сўз - мантиқ хотирасини такозо этади. Сўз - мантиқ хотирасининг мавжудлиги маъносини тушуниб, эсда олиб қолиш жараёнининг самарадорлигининг қучайишига кенг имконият яратади.

Олти ёшли боланинг психик тайёрлиги тўғрисида гапирилганда, кўпинча муайян режа асосида, тартибли, кўп қиррали мақсадга йўналтирилган, ўзаро мантиқий боғлиқ, изчил бошланғич таълимга замин вазифасини ўтовчи психик ўсиш даражасини назарда тутамиз.

Бола мактаб таълимига психологик тайёрланишининг субъектив томони ҳам мавжуддир. Унинг мактабда ўқиш хоҳиши, интилиши, катта ёшдаги одамлар билан мулоқотга қиришиш истаги мазкур тайёргарлик билан узвий

боғлиқдир. Болада шу даврга келиб, ўқиш, билим олиш ҳақида тўғри тасаввур шаклланади. У мактаб жамоаси аъзоларининг масъулиятли вазифаларини англайди ва уларга итоат қилишга, уларнинг кўрсатмаларини бажаришга мойил бўлади. Лекин болаларнинг ҳаммаси бир хил эмаслиги сабабли улар ўртасида муҳим фарқлар вужудга келади. Баъзи бола мактабга бутун вужуд билан талпинади, ўқишга қанча вақт қолганлигини узлуксиз санайди, ўқув ашёларини олдинроқ тайёрлаб қўйишга ҳаракат қилади.

Кичик мактаб ёшидаги боланинг муҳим хусусиятларидан бири унда ўзига хос эҳтиёжлар мавжудлигидир. Бу эҳтиёжлар ўз моҳияти билан муайян билим, кўникма ва малакаларни эгаллашга, теварак-атрофдаги воқеликни ўзлаштиришга қаратилмай, балки фақат ўқувчилик истагини акс эттиришдан иборатдир. Шу эҳтиёжлар ўз портфелига, дарс тайёрлаш бурчагига, китоб қўйиш жавонига эга бўлиш истаги, катталардек ҳар куни мактабга катнаш туйғуси ётади, холос.

Биринчи синф ўқувчисига ўқиш фаолиятининг айнан ўзига қизиқиш кўзга ташланади. Махсус тадқиқотларда болалар билан кераксиз машқлар ўтказилган ва уларга олдиндан бу машқлар кейинчалик керак бўлмаслиги айтилган, лекин болалар уларни бажонидил бажаришга киришганлар. Ўқувчи шахсий фаолиятида эришган дастлабки яхши натижа уни бошқа натижаларни эгаллашга ундайди. Унинг ўқиш фаолиятидаги биринчи меҳнат маҳсули шодлик ва қувонч ҳис-туйғусини келтириб чиқаради.

Г.А.Цукерманнинг таъкидлашича, ўқув мунозараси-муайян муаммонинг ечимини топиш учун муҳокама қилинишидир. Ўқувчилар ўқув мунозараси жараёнида у ёки бу масалани муҳокама қилишда фикрларни ўзаро мувофиқлаштирадilar ва ягона ҳукм чиқаришга эришадilar[2:288].

Масалан, айрим ўқувчилар у ёки бу матнни бир неча марта ўқишга ҳаракат қилади. Ўқиш фаолиятига қизиқиш,

унинг мазмунига ҳам қизиқишни вужудга келтиради, билим олиш эҳтиёжини вужудга келтиради, билим олиш эҳтиёжини туғдиради ва ўқиш мотивларини таркиб топтиради.

Кичик мактаб ёшидаги ўқувчилар идрокнинг салбий хусусияти объектларни бир-биридан фарқлашдаги заифлиқдир. Улар кўпинча ўрганиладиган материални ноаниқ, ҳатто, нотўғри идрок қиладilar, бунинг оқибатида айнан ўхшаш ҳарфлар, сўзлар, нарсалар тасвири, шакли, фазовий жойлашувининг фарқини тўла тасаввур қила олмайдилар. Масалан, «к» билан «қ» ҳарфларини, «ўқиш» билан «ўқиш» сўзларини «айлана» билан «доира» шакллари, «кесма» билан «тўғри чизик» аломатларини бир-биридан фарқламайдilar. Баъзан эса улар катталарнинг идрок кўлами қамраб олмайдиган нарсаларни пайкайдilar.

Болаларда тартибли, мақсадга мувофиқ серкирра тахлил қилиш фаолияти заифлиги учун улар таълим жараёнида кўпинча хатога йўл қўядilar. Одатда зарур ва муҳим аломатлар бир ёқда қолиб, тасодифий белгиларга эътибор берадilar.

Кичик мактаб ёшидаги ўқувчилар идрокнинг яна бир хусусияти хилма - хил, ёрқин бўёқлар, яққол тасвир ва ҳис-туйғуси бойлигидир. Шунинг учун улар аввало ёрқин ҳис-туйғу уйғотадиган нарса ва ҳодисаларни идрок қиладilar. Ана шу сабабли рамзий ва шартли белгилар, чизмалар, геометрик шаклга кўра, жонли «жозибатор» тасвирлар, ёрқин ҳис-туйғу тарзида акс этади.

Маълумки, ўқувчиларнинг психологик хусусиятлари ҳар хил бўлиб, бир ўқувчига муваффақият билан қўлланган тарбиявий таъсир воситаси бошқа бирига қўлланилганда қўтилган натижани бермаслиги мумкин. Тарбиявий тадбирлар ўқувчиларга яқкама-яқка ёндашиб, амалга оширилса, яхшироқ самарага эришилиши, шубҳасиздир.

Адабиётлар

1. Сафарова Р. Истикболдаги таълим мазмунини модернизациялашнинг дидактик асослари. -Т.: «Фан», 2009, 248-б.
2. Цукерман Г.А., Мастеров Б.М. Психология саморазвития. -Москва: Интерпракс, 1995, 288-б.

РЕЗЮМЕ

Ушбу мақолада кичик мактаб ёшидаги ўқувчиларнинг психологик хусусиятлари ҳақида ва уларнинг индивидуал ривожланишига эътибор қаратилиши назарда тутилади. Кичик мактаб ёшидаги боланинг муҳим хусусиятларидан бири унда ўзига хос эҳтиёжлар мавжудлигидир. Бу эҳтиёжлар ўз моҳияти билан муайян билим, кўникма ва малакаларни эгаллашга, теварак-атрофдаги воқеликни ўзлаштиришга қаратилмай, балки фақат ўқувчилик истагини акс эттиришдан иборатдир.

РЕЗЮМЕ

В статье говорится о психологических особенностях младших школьников и их индивидуальном развитии. Одной из особенностей данного возрастного этапа является наличие определенных потребностей. Выявление сути этих потребностей и, вместе с тем, обретение школьниками знаний, умений, навыков и восприятие окружающей действительности является целью настоящей статьи.

SUMMARY

The article deals with the psychological characteristics of younger students and their individual development. One of the features of this age stage is the presence of specific needs. Revealing the essence of these requirements and, at the same time, the acquisition of knowledge, skills and perception of reality by students is the purpose of writing this article.

ИЛМИЙ - ПЕДАГОГИК ВА ЎҚУВ – МЕТОДИК НАШРЛАР ОРҚАЛИ ИНФОРМАЦИЙВЙ ТАХДИДЛАРГА ҚАРШИ КУРАШИШ МЕХАНИЗМИ

С.Ю.Махмудов – педагогика фанлари номзоди, катта илмий ходим изланувчи

М.А.Умаралиева - мустақил изланувчи

Т.Н.Қори Ниёзий номли ЎзПФИТИ

Таянч сўзлар: информацийвий тахдидлар, илмий-педагогик, ўқув- методик, нашр, муаммо, педагогик жамоатчилик, ахборот, жараён.

Ключевые слова: информационные угрозы, научно-педагогический, учебно-методический, издание, проблема, педагогическая общественность, информация, процесс.

Key words: information threats, scientific-pedagogical, educational-methodical, publication, issue, pedagogical community, information, process.

Республикаимизда таълим-тарбия тизимини ислоҳ қилиш, уни замон талаблари даражасига кўтариш, миллий кадрлар тайёрлашнинг янги тизимини барпо этиш, салоҳиятли, баркамол авлодни тарбиялаш мақсадида “Таълим тўғрисида” ги Қонун ва «Кадрлар тайёрлаш миллий дастури», ёшлар билан боғлиқ турли давлат дастурларининг қабул қилиниши, ёшларнинг моддий, маънавий, ҳуқуқий жиҳатдан ҳар томонлама қўллаб-қувватланиши мамлакатимизда ёшлар масаласига давлат сиёсатининг устувор йўналишларидан бири сифатида қаралаётганидан далолат беради. Бугунги глобаллашув шароитида инсон онги ва қалби учун турли усул ва воситалар ёрдамида кескин олиб борилаётган курашлар давом этмоқда. Мазкур ҳаракатлар бевосита ёшларга йўналтирилган бўлиб, уларда миллий анъана ва қадриятларимизга, мамлакатимизда олиб борилаётган сиёсатга нисбатан салбий муносабатларни шакллантиришга қаратилгандир. Эндиликда демократик давлат, эркин фуқаролик жамияти ҳақидаги кон-

цепцияларни ахборот соҳасидаги ислохотларсиз тасаввур этиб бўлмайди.

Шу боис, истиқлол йилларида оммавий ахборот воситаларини жамоатчилик ўз фикр - гояларини, юртимиз ва жаҳонда содир бўлаётган воқеа-ҳодисаларга муносабати ҳамда позициясини эркин ифода этадиган минбарга айлантириш масаласи давлатимиз сиёсати даражасига кўтарилди. Бунда таълим тизимида хизмат қилаётган ходимлар учун ўқув-методик, илмий-педагогик нашрларнинг муносиб улуши борлигини таъкидлаш жоиз. Илмий-педагогик, ўқув-методик нашрларнинг ўрни ва аҳамияти тобора ортиб, таълим тараққиётининг кўзгуси, педагог-ўқитувчилар онги, дунёқараши ҳамда сиёсий савиясини шакллантирувчи асосий омилга айланмоқда.

Нашрларнинг ижобий томонларини инкор этмаган ҳолда, уларнинг илмий-педагогик жамоатчилик орасида самарасиз, салбий фаолият олиб бориши мумкинлигини ҳам унутмас-